

Obrazowość języka *Sonetów krymskich*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Mickiewicz, *Burza*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wiersze*, t. 1, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1982, s. 212.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Cisza morską*, [w:] tegoż, *Wiersze*, t. 1, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1982.

Teksty dokumentujące podróże zawierają zazwyczaj rozbudowane, pełne szczegółów opisy. Nierzadko są również wzbogacone rysunkami lub zdjęciami, które pomagają przybliżyć odbiorcy odległe miejsca i krainy. Przedstawienie wrażeń z krymskiej wędrówki w cyklu poetyckim wymagało od Adama Mickiewicza ogromnej dyscypliny językowej. *Sonetów krymskich* to krótkie, w większości zaledwie czternastowersowe obrazy. Rygor formy gatunkowej sprawiał, że wszystkie opisy i refleksje musiały być zwarte, a jednocześnie sugestywne i wyraziste. Poeta starannie dobierał słowa i korzystał z bogactwa środków stylistycznych, by zamknąć w sonetach całą gamę wrażeń i emocji.

Twoje cele

- Utrwalisz wiedzę na temat środków stylistycznych.
- Dokonasz analizy formy i treści sonetu *Burza*.
- Scharakteryzujesz język *Sonetów krymskich*.
- Określisz funkcje środków stylistycznych zastosowanych w sonetach.

Przeczytaj

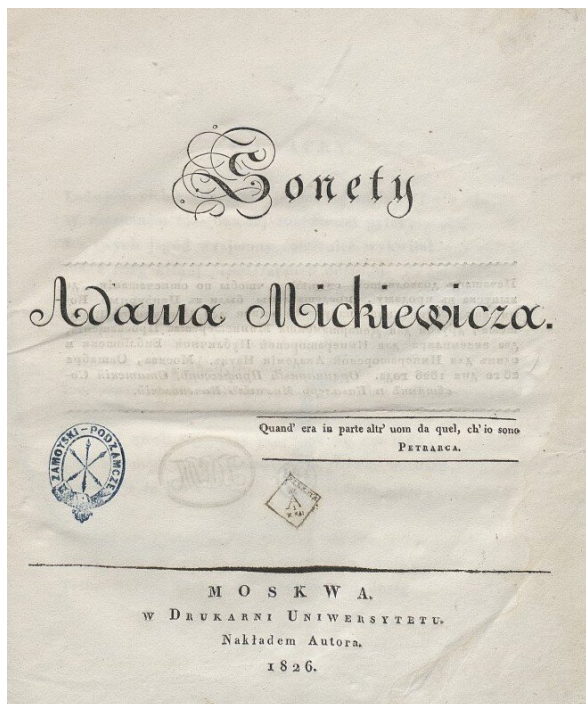

Nowatorstwo sonetów Adama Mickiewicza

Pierwszy wers [sonetu](#) *Stepy akermańskie* był aż pięciokrotnie zmieniany. Kolejne warianty miały brzmienie:

1. „Poznałem stepowego podróż oceanu”,
2. „Żeglowałem i w suchych stepach oceanu”,
3. „Wjechałem na suchego stepy oceanu”,
4. „Okrzyły mię stepy na kształt oceanu”,
5. „Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu”.

Śledzenie zmian zachodzących w tekście pozwala wyobrazić sobie trud zmagania poety z formą, jaką wybrał dla swojego dzieła.

Strona tytułowa wydania *Sonetów* z 1826 r.

Źródło: domena publiczna.

Chcąc wyrazić pełen wachlarz przeżyć, których dostarczyła mu podróż krymska, Mickiewicz rozluźnił reguły sonetu. Przede wszystkim zrezygnował z precyzyjnego podziału na część opisową i refleksyjną, a ponadto wprowadził w obręb utworów elementy dialogu i miniaturowe scenki dramatyczne. Warto zwrócić uwagę na bogactwo [środków stylistycznych](#), którymi posłużył się autor. Poeta za ich pomocą kreuje świat, buduje nastrój i zarysowuje lokalny koloryt Orientu. Opisuje przyrodę, ale także oddaje złożone emocje bohaterów lirycznych. Dbą o warstwę znaczeniową, jak i brzmieniową utworów.

Artystyczne nowatorstwo sonetów wprawiało w zdumienie. Klasycy ze swym tradycyjnym podejściem do sztuki poetyckiej wyrażali się o cyklu Mickiewicza nieprzychylnie. Krytyk literacki i poeta Kajetan Koźmian określił *Sonety krymskie* jako „paskudztwo” i dodał, że Mickiewicz, „na przekór dobremu smakowi, rozsądkowi gmatwaniną słów niepojętego języka niepojęte i dzikie pomysły baje”. Z drugiej strony publicysta i teoretyk polskiego romantyzmu Maurycy Mochnacki uznał, że *Sonety* to „szacowny zbiór najniepospolitszych piękności co do stylu poetyckiego i harmonii rymów tudzież ze względu malownych obrazów, głębokich uczuć i poważnych myśli”.

Tak skrajne opinie były wynikiem zdziwienia wywołanego nowym, niezwykłym powiązaniem tematu z formą sonetu i niespotykanym dotąd sposobem językowego kształtowania utworów.

Słownik

środek stylistyczny

środek artystycznego wyrazu mający na celu wywołanie określonych odczuć

funkcja środka artystycznego

zamierzone przez autora działanie na wyobraźnię lub emocje odbiorcy, wzbudzanie jego refleksji przy użyciu komunikatu artystycznego

psychizacja krajobrazu

zabieg artystyczny służący ukazaniu stanu duszy postaci; stany psychiczne zostają przeniesione na naturę

sonet

utwór poetycki zbudowany z dwóch strof czterowersowych (o rymach okalających w układzie ABBA) i dwóch trzywersowych (o układzie rymów CDC DCD lub CDE CDE). W klasycznej formie dwie pierwsze strofy mają charakter opisowy, a dwie ostatnie – refleksyjne

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem interaktywnym przedstawiającym wybrane środki stylistyczne. Podaj po jednym własnym przykładzie każdego z nich.

Polecenie 2

Nazwij zastosowane w podanym fragmencie środki stylistyczne i określ ich funkcje.

” Adam Mickiewicz

Cisza morska

Cichemi gra piersiami rozjaśniona woda;
Jak marząca o szczęściu narzeczona młoda,
Zbudzi się, aby westchnąć, i wnet znowu uśnie.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Cisza morska*, [w:] tegoż, *Wiersze*, t. 1, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1982.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeczytaj sonet *Burza* i określ, co przedstawiają obrazy kolejno przywoływane przez poetę. Nadaj tytuł każdej ze strof.

” Adam Mickiewicz

Burza

Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei,
Głosy trwożnej gromady, pomp złowieszcze jęki,
Ostatnie liny majtkom wyrwały się z ręki,
Słońce krwawo zachodzi, z nim reszta nadziei.

Wicher z tryumfem zawył; a na mokre góry,
Wznoszące się piętrami z morskiego odmętu,
Wstąpił geniusz śmierci i szedł do okrętu,
Jak żołnierz, szturmujący w połamane mury.

Ci leżą na pół martwi, ów załamał dłonie,
Ten w objęcia przyjaciół żegnając się pada,
Ci modlą się przed śmiercią, aby śmierć odegnąć.

Jeden podróżny siedział w milczeniu na stronie
I pomyślił: szczęśliwy, kto siły postrada,
Albo modlić się umie, lub ma z kim się żegnać.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Burza*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wiersze*, t. 1, oprac. Cz. Zgorzelski, Warszawa 1982, s. 212.

Ćwiczenie 2

Wypisz z tekstu przykłady środków stylistycznych, za których pomocą poeta wykreował obraz morskiego żywiołu.

epitet

onomatopeja

animizacja

personifikacja

porównanie

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Na podstawie analizy funkcji metafory morza jako żołnierza szturmującego okręt scharakteryzuj naturę ukazaną w sonecie *Burza* Adama Mickiewicza. W swojej wypowiedzi podaj cztery określenia stanów emocjonalnych, które wywołuje ona u odbiorcy.

Ćwiczenie 6

Do każdego z podanych punktów dopisz wybrane fragmenty *Burzy* i nazwy środków poetyckich oraz wyjaśnij, w jaki sposób wskazane przez ciebie elementy służą realizacji danej funkcji.

Ćwiczenie 7

Dwie pierwsze strofy *Burzy* przedstawiają opis natury, dwie kolejne – reakcje i zachowania ludzi. Uzupełnij informacje dotyczące drugiej części sonetu.

Ćwiczenie 8

Ćwiczenie 9

Plastyczny opis burzy został wprowadzony, by ukazać stan wewnętrzny podróżnego. Scharakteryzuj tę postać i opisz sytuację, w której się znajduje. Wykorzystaj kontekst biografii poety.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: język polski

Temat: Obrazowość języka *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza.

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);

Zakres rozszerzony

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

4) określa rolę języka w budowaniu obrazu świata.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- utrwali wiedzę na temat zabiegów językowych, w tym środków stylistycznych;
- zinterpretuje sonet *Burza* Adama Mickiewicza;
- zbada właściwości języka *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza;

- określi funkcje środków stylistycznych zastosowanych w sonetach poety polskiego romantyzmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda pogładowa;
- rozmowa kontrolowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- recytacja;
- samokształcenie.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/kartka papieru, pisak/kreda.

Przebieg zajęć

Faza wstępna

1. Nauczyciel z wyprzedzeniem prosi chętnych uczniów, by opanowali na pamięć wybrane sonety Adama Mickiewicza. Uczniowie z zastosowaniem zasad kultury żywego słowa recytują wiersze w klasie. Cały zespół na podstawie e-materiałów omawia kompozycję wybranego tekstu.

2. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

3. Na podstawie e-materiałów uczniowie opracowują w punktach informację o tym, na czym polega nowatorstwo *Sonetów krymskich*. Kolejni uczniowie potwierdzają argumentami spostrzeżenie o kunszcie poetyckim autora *Sonetów krymskich*. Podają przykłady z wierszy i uzasadniają to, że Adam Mickiewicz:

- rozluźnił reguły sonetu;
- zrezygnował z precyzyjnego podziału na część opisową i refleksyjną;
- wprowadził elementy dialogu i miniaturowe scenki dramatyczne;
- zastosował bogactwo środków stylistycznych;
- wykreował świat ukazwany w utworach;
- zbudował nastrój i klimat egzotyki;
- opisał przyrodę i złożone emocje bohaterów lirycznych (zastosował mowę uczuć).

Faza realizacyjna

1. Uczniowie wykonują polecenia dołączone do schematu z wybranymi środkami stylistycznymi: podają własne przykłady do nazw środków stylistycznych; nazywają środki zastosowane we fragmencie *Ciszy morskiej*, określają ich funkcje.

2. Zapoznają się z tekstem *Burzy* i określają, co przedstawiają kolejne poetyckie obrazy. Nadają tytuły każdej strofie (ćwiczenie 1. w e-materiałach).

3. Uczniowie wypisują z tekstu przykłady środków stylistycznych, za pomocą których poeta wykreował morski żywioł (ćwiczenie 2. w e-materiałach).

4. Nauczyciel organizuje konkurs *Kto pierwszy?* Uczniowie (na czas) do nazw zmysłów dobierają cytaty z wiersza, ale najpierw odpowiadają na podstawie tekstu na pytania, które nauczyciel zapisał na tablicy. Najszybsi uczestnicy zajęć zdobywają punkty. Po zakończeniu konkursu nauczyciel sumuje punkty i wręcza nagrody zwycięzcom.

Co w *Burzy* Adama Mickiewicza:

- słycać?
- smakuje?
- da się zobaczyć
- uda się poczuć/powąchać?
- czego można dotknąć?

5. Uczniowie rozwiązują w e-materiałach ćwiczenia: 4., 5., 6. Po ich wykonaniu dzielą się uwagami i porównują swoje realizacje zadań.

6. Nauczyciel mówi, że w sonecie *Burza* została zastosowana zasada kontrastu.

Zapisuje na tablicy wyrazy:

- samotny podróżny –
- dynamizm żywiołu –

Prosi, by uczniowie dopisali do nich na podstawie wiersza wyrazy o przeciwstawnym znaczeniu. Uczniowie określają funkcje kontrastu zastosowanego w sonecie.

Faza podsumowująca

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie podsumowujące, np.

1. W jaki sposób w *Sonetach krymskich* Adam Mickiewicz ukazał swój kunszt poetycki?

2. Nauczyciel rozdaje kartki z cytatem z książki Czesława Zgorzelskiego *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*. Uczniowie zapoznają się z wypowiedzią badacza literatury

i formułują podsumowanie lekcji.

KARTKA Z CYTATEM

Czesław Zgorzelski

O sztuce poetyckiej Mickiewicza

I jeśli co wzrusza nas dziś najbardziej w „Sonetach krymskich” – to właśnie ta ich wewnętrzna dynamika, która sprawia, że poza opisem „krajów dostatków i kras” wyczuwa się coś jeszcze: słyszymy, jak pod powierzchnią powłoką wschodniego przepychu „Sonetów” bije wierne serce poety, które nawet wśród rubinowych morw i złotych ananasów nie umie zapomnieć o trzęsawiskach borów litewskich.

Czesław Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976, s. 259

Wskazani uczniowie podsumowują zajęcia. Stwierdzają, że *teksty dokumentujące podróże zawierają zazwyczaj rozbudowane, pełne szczegółów opisy. Są wzbogacone rysunkami lub zdjęciami, które pomagają przybliżyć odbiorcy odległe miejsca. Przedstawienie wrażeń z krymskiej wędrówki w cyklu poetyckim wymagało od Adama Mickiewicza ogromnego kunsztu poetyckiego. Rygor gatunku sonetu sprawiał, że wszystkie opisy i refleksje są konkretne i zwięzłe, a jednocześnie sugestywne i wyraziste. Poeta starannie dobierał słowa i korzystał z bogactwa środków stylistycznych* (na podstawie e-materiałów).

Zadanie domowe

Nauczyciel na podstawie e-materiałów formułuje polecenia pracy domowej do wyboru, np.:

1. Obejrzyj dwa obrazy ukazujące potęgę morskiego żywiołu. Zwróć uwagę na ujęcie tematu i zastosowane środki wyrazu. Zdecyduj, który z obrazów lepiej oddaje nastrój sonetu *Burza*. Swój wybór poprzyj co najmniej dwoma argumentami.

Ilustracje do wykorzystania:

- Rembrandt van Rijn, *Burza na Jeziorze Galilejskim*
- Théodore Géricault, *Tratwa „Meduzy”*

2. Obraz żywiołu na morzu został wprowadzony do tekstu *Burzy* Adama Mickiewicza, by ukazać stany emocjonalne bohatera. Scharakteryzuj tę postać i opisz sytuację, w której się znajduje. Wykorzystaj kontekst biografii Adama Mickiewicza.

Materiały pomocnicze:

film *Na głęboką wodę* w reżyserii Jamesa Marsha

Joseph Conrad-Korzeniowski, *Lord Jim*, Kraków 1996

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie odnajdują na schemacie dotyczącym środków stylistycznych dwa, które ich zdaniem najlepiej służą opisywaniu romantycznej mowy uczuć. Omawiają je i opisują ich funkcjonowanie w wierszu Adama Mickiewicza.